

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มา และความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยประสบวิกฤตด้านเศรษฐกิจ และการเงินของประเทศตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา จนถึงรัฐบาลปัจจุบันที่มีพรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำในการตั้งรัฐบาล รัฐบาลได้ประกาศนโยบายอย่างชัดเจนสำคัญประการหนึ่งคือ มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักสำคัญที่สุด ในการทำรายได้เข้าประเทศ ทดแทนรายได้จากการส่งออกที่เคยเป็นแหล่งรายได้หลักใหญ่ที่สุดที่ กำลังมีแนวโน้มลดลงอย่างมาก อันเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจของโลกชะลอตัวอย่างมาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) รายงานมีใจความสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการปรับยุทธศาสตร์ และนโยบาย ตลอดจนแผนการตลาดใหม่ โดยได้มีการวางแผนระยะกลางตั้งแต่ปี 2544 - 2546 เพื่อปฏิรูปให้ประเทศไทยกลายเป็นเมืองหลวงทางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Capital of Asia) ดังนั้นในภาพรวมรัฐบาลจึงเร่งรัดการแก้ไขปัญหาในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท มีการบูรณะฟื้นฟูให้เกิดความพร้อม ขณะเดียวกันจะพัฒนาสินค้าใหม่ให้สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวที่ต้องการความสงบ สันติ และการพักผ่อนเป็นจุดขาย และนำเสนอรายการนำเที่ยวในหมวดสินค้าใหม่ อาทิ การท่องเที่ยวเมืองไทย การเชื่อมโยงระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเชิงการศึกษาที่สำคัญจะส่งเสริมการสร้างเครือข่าย และพันธมิตร จากทั้งองค์กรท้องถิ่นให้มีบทบาทในการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวในกลุ่มภาคธุรกิจให้ร่วมกันในการให้บริการทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแข็งแกร่ง พร้อมกับการเปิดการค้าเสรีให้สามารถแข่งขันได้ในอนาคต นอกจากนี้ จะยังคงเน้นการพัฒนาให้ประเทศเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านบุคลากรที่มีมาตรฐานสากล และการเตรียมความพร้อมในด้านความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สิน อุบัติภัย และสุขอนามัย ประเทศไทยจะใช้ประโยชน์จากศักยภาพที่มีสภาพเป็นประตูสู่ภูมิภาคเอเชีย และเป็นศูนย์กลางการบิน ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่มีแผนแบบบูรณาการ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงเป้าหมายสูงสุดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ “การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งได้กำหนดให้มีจุดมุ่งหมาย

ในระยะที่เน้นการพัฒนาแหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึกเพื่อรักษาระบบนิเวศธรรมชาติ การประสานความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัยในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพมากขึ้น และกระจายตัวไปในแหล่งต่าง ๆ”

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสมที่สุดในภาวะและสภาพการณ์ปัจจุบัน ในอันที่จะช่วยกระตุ้นตลาดในประเทศ และจากต่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้น ในด้านปริมาณและคุณภาพ อนึ่งเมื่อพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และกระแสดังกล่าวของตลาดท่องเที่ยวที่มีความนิยมที่จะท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มมากขึ้นแล้ว มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับนโยบาย และทิศทางการพัฒนาที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544 (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) ที่พยายามผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอาศัยเงื่อนไขด้านภูมิศาสตร์ และการพัฒนาเครือข่ายคมนาคมกับประเทศเพื่อนบ้านให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยสะดวก พร้อมกับการรักษาคุณภาพ และคงความมีเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นไว้ ตลอดจนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่มาเยือน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในประเทศมากขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีบทบาทอย่างมากในการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศ ส่วนสำคัญที่สุดนอกเหนือจากทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรท้องถิ่น เนื่องจากจะกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นตลอดจนจะช่วยทดแทนอมสิ่งแวดลอมธรรมชาติให้มีเสถียรภาพมากขึ้น และยาวนานต่อไปได้

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับโลกว่าเป็นจังหวัดที่มีวัฒนธรรมและธรรมชาติอันสวยงาม ในแต่ละปีจะมีปริมาณผู้มาท่องเที่ยวทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก และเพิ่มมากขึ้นทุกปี มีรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยวประมาณ 9,000 ล้านบาทต่อปี (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, 2544: 5) นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนมาก มีจุดมุ่งหมายที่จะมาสัมผัสกับวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม และธรรมชาติที่สวยงามของจังหวัดเชียงใหม่

เชียงใหม่มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 20,000 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 25 แห่ง รวมเนื้อที่ประมาณ 16,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งส่วนมากเป็นป่าเบญจพรรณ ป่าดิบเขา และป่าเต็งรัง และมีอุทยานแห่งชาติ 6 แห่ง รวมเนื้อที่ประมาณ 4,054.90 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ที่กล่าวถึงเหล่านี้ส่วนมากอยู่ในบริเวณเทือกเขา (สำนักงานสถิติจังหวัดเชียงใหม่, 2544: 2,4) ทั้งบริเวณ

ที่มีความสูงไม่มากนักจนกระทั่งสูงมาก มีความหลากหลายทางธรรมชาติ อีกทั้งยังมีชุมชนดั้งเดิมของชนเผ่าต่าง ๆ หลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ตามวิถีชีวิตของชนพื้นถิ่นอย่างยาวนานในอาณาบริเวณพื้นที่ป่า และบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญมากที่สุดที่ ส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น ทำให้บริษัทท่องเที่ยวหน่วยงานการท่องเที่ยวท้องถิ่น และชุมชนหลายแห่งได้มีการพัฒนาแหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใหม่เพิ่มมากขึ้นทุกขณะ

หมู่บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกแห่งหนึ่งที่เพิ่งเริ่มจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเมื่อปี 2543 และกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่บนภูเขาที่มีความสูงอยู่ในระดับประมาณ 700-1,800 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ห่างจากเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 50 กิโลเมตร มีการเดินทางถึงค่อนข้างสะดวก มีการจัดการภูมิทัศน์อย่างสวยงาม มีบ้านพักในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่ใกล้เคียงที่น่าสนใจหลายแห่ง จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปเที่ยวศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น (สมศักดิ์ เตะระเอราวัณ, 2544) ประกอบกับหน่วยงานท้องถิ่นของรัฐ และเอกชน ได้แสดงการยอมรับ โดยจัดให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งนี้ซึ่งเป็นการเพิ่มกระแสความต้องการที่จะมาเที่ยวในหมู่บ้านนี้เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน จากกระแสความนิยมในการท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นนั้นทำให้เกิดความกังวลในเรื่องปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถควบคุมคุณภาพในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนได้ อันอาจนำไปสู่การทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในอนาคตของหมู่บ้านนี้ได้

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการที่จะศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านแห่งนี้ว่ามีองค์ประกอบและปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญ และมีศักยภาพอย่างไรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านแม่กำปอง ในความพร้อมด้านบริบทนิเวศ และกายภาพชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรม และความพร้อมด้านบุคลากรในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะจำกัดพื้นที่ศึกษาอยู่ในเฉพาะหมู่บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน ซึ่งมีบริเวณครอบคลุมพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนและบริเวณป่าชุมชน 1 ตารางกิโลเมตร ป่าใช้สอยหรือสวนเมี่ยง และสวนกาแฟ 6 ตารางกิโลเมตร เขตป่าสงวนประมาณ 6 ตารางกิโลเมตร และรวมไปถึงบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้านธารทอง หมู่ที่ 8 ตำบลแม่ออน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับหมู่บ้านแม่กำปอง

1.3.2 ขอบเขตในเรื่องเนื้อหา

ผู้ศึกษาจะจำกัดเนื้อหาในการศึกษาเฉพาะในเรื่องศักยภาพของชุมชนแม่กำปองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยแบ่งเป็น

1. ความพร้อมด้านบริบทนิเวศ และกายภาพชุมชน
2. ความพร้อมด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
3. ความพร้อมด้านบุคลากรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.3.3 ขอบเขตในด้านระยะเวลาในการศึกษา

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ตั้งแต่เดือนมกราคม 2545 จนถึงเดือนธันวาคม 2545 รวมทั้งหมดเป็นระยะเวลา 1 ปี

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพของหมู่บ้าน หมายถึง ความพร้อมของชุมชนในด้านบริบทนิเวศ กายภาพชุมชน และศิลปวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงความพร้อมด้านบุคลากรของชุมชนในการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชนน้อยที่สุด

ความพร้อมด้านบริบทนิเวศ และกายภาพชุมชน หมายถึง ระบบนิเวศวิทยาของชุมชน สภาพการตั้งบ้านเรือน ทักษะนิยภาพ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

ความพร้อมด้านศิลปวัฒนธรรม หมายถึง ศิลปกรรมของชุมชน ประเพณี และความเชื่อของชาวบ้าน วัฒนธรรม การแต่งกาย การสร้างที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการดำรงชีวิต

ความพร้อมด้านบุคลากรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

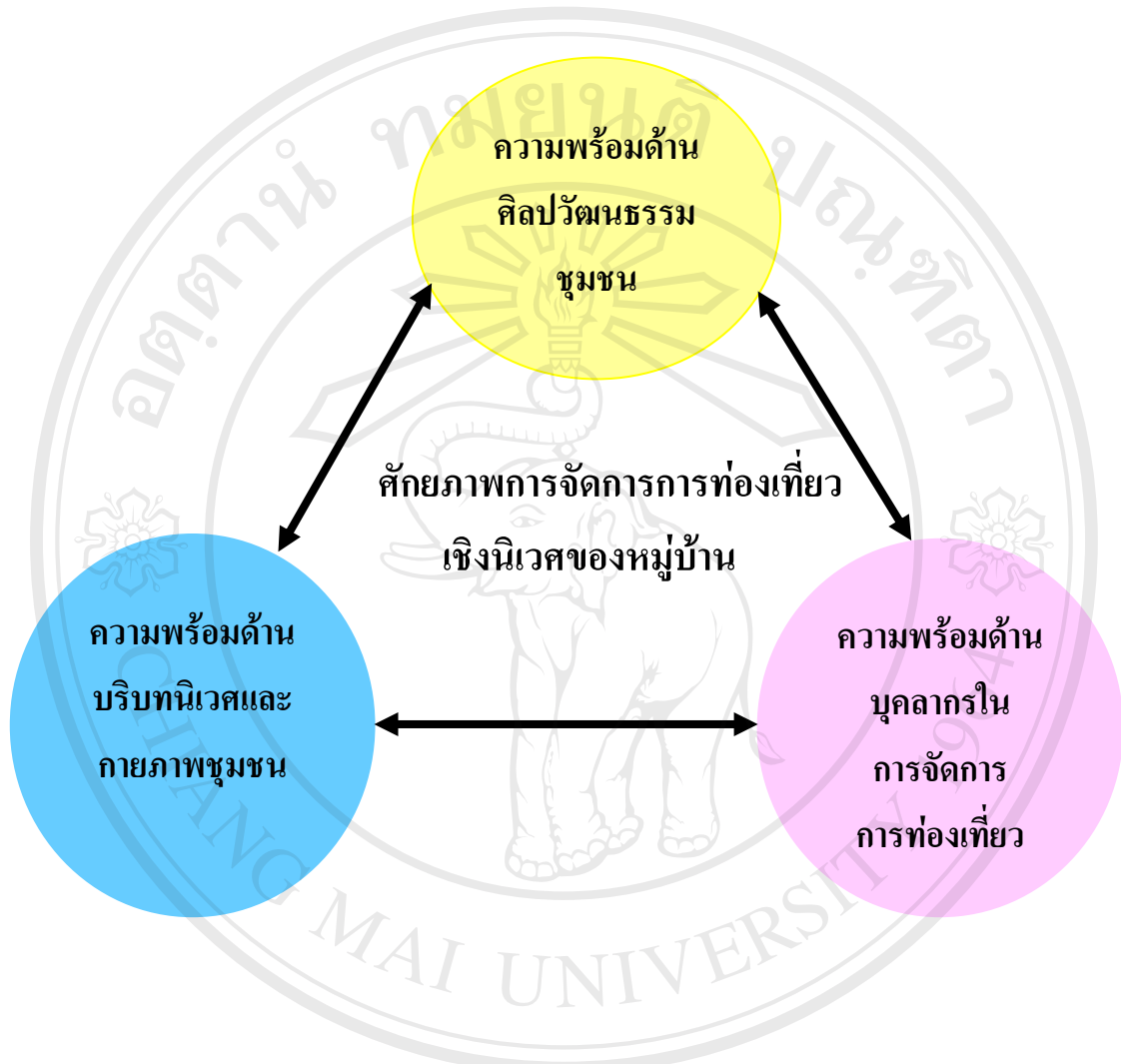
ประการแรก หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการการท่องเที่ยว และชาวบ้านผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ประการที่สอง หมายถึง ความตระหนักรู้ของเขาเหล่านั้นแสดงออกโดยการกระทำ ซึ่งสามารถพบได้จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนที่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมน้อยที่สุด

ประการที่สาม หมายถึง โอกาส ทักษะ และความชำนาญของชาวบ้านในการร่วมจัดการและบริหารกิจการท่องเที่ยวในชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การที่ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านความคิด การกระทำ และทรัพย์สิน รวมไปถึงการรับผลประโยชน์นอกจากนี้ยังหมายถึงการได้รับการสนับสนุนต่าง ๆ จากองค์กรท้องถิ่น

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

แผนภูมิ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved